

A Symposion és köre (1924—1928)

I. A húszas években felnötté érő fiatalokat elveszett nemzedékként tartják számon. A magyar fiatalságnak még az európai átlagnál is mélyebb megrázódtatást kellett átélnie. A háború elvesztése, a monarchia felbomlása, a forradalom leverése és a trianoni békeszerződés a társadalom minden rétegében mély tudati válságot eredményezett.

Egy értelmiségi fiatalember háború alatti és utáni lelkiállapotáról hitelesen Szerb Antaltól értesülhetünk:

„Úgy érzem egy nagy világáramlat sodrában úszom: minden szellemi jelenség, amellyel akkoriban találkoztam, az egyéniség szabadságjogait hirdette: Babits Mihály költészete, Nietzsche filozófiája, az impresszionista festészet »meglátásai«, minden — és én is azok közé tartoztam, akikkel előremozog a világ, míg a renyhe nyárspolgári tömeg elmarad. Feltétlenül hittem még a fejlődésben és úgy éreztem, hogy első hulláma visz magával . . . A világháborút közvetlenül követő években én is úgy éreztem, minden a feje tetejére állt. Országok omlottak össze, hazám új és kísérteties alakot kapott Európa új térképén; a monarchia, amelynek polgárává neveltek, egyik napról a másikra eltűnt, az óriási mammut — oly könnyedén és sajnos, oly meg nem siratva, mintha valami dalárdát oszlattak volna fel, . . . és az irodalom leginkább up-to-date szárnya arról biztosított, hogy a nagy társadalmi és kultúrteremtő osztály is, amelybe tartozom, a burzsoázia, percekben belül ellenszenves történelmi emlékké fog átváltozni.”¹

A forradalom leverése utáni nyílt terror, majd a berendezkedő ellenforradalmi rendszer megbénította a szellemi életet, befagyasztott minden tájékozódási csatornát.

A szellemi bénultságból legkorábban a fiatalok tértek magukhoz. A *Symposion* körének tagjai a politikamentességet tűzték zászlójukra, és ennek irodalmi megvalósulását a szellemtörténeti irányzatban látták. Az irányzat kutatási módszerét megkísérelték a magyar irodalomra alkalmazni — Halász Gábor Berzsenyi-tanulmányára vagy Szerb Antal munkásságára gondolva —, sikerrel.

1921-ben Budapesten egy kis baráti kör szerveződik csoporttá, akik magukat egy akkoriban divatos dal alapján Barabásoknak nevezik.² Attitűdjük a lázadás mindennel szemben, ami felnöttesen megállapodott. Tagjai Szerb Antal, Sárközi György, Szabó Lőrinc, Faludi János, Juhász Vilmos, Szedő Mihály és László, Aczél Tivadar. Figyelmüket a német expresszionizmus és a szellemtörténet, a francia avantgarde és a *Nyugat* folyóirat között osztották meg. Lázadtak ellene, de a mérték a *Nyugat* volt. Kevés kivétellel valamennyien

¹ SZERB Antal: *Gondolatok a könyvtárban*. Bp. 1971. 657—658.

² A Barabásokra vonatkozó adatok POSZLER György: *Szerb Antal* (Bp. 1973.) c. könyvéből valók.

kéziratot küldtek a lapnak és meg is jelentek benne. A csoport minden tagja kifinomult művelt és irodalomelméleti, filozófiai ismeretekben jól felkészült volt. Várkonyi Nándor így emlékezik vissza társaira:

„Nemzedék sem azelőtt, sem azután nem indult olyan széles körű irodalmi és ideológiai ismeretekkel, s épp az okozta a paradoxont, hogy a mindenirányú tájékozottság egyúttal tájékozatlanságot is jelentett, mert választani kellett, ám hiányzott az iránytű: a tapasztalat.”³

Ehhez a nemzedékhez tartozott és részben a Barabásokból került ki a *Symposion* köre.

II. Az első világháború után a szellemi élet végleg Budapestre centralizálódott, melyhez viszonyítva minden más város vidékivé vált. Ez alól csak az egyetemi városok jelentettek kivételt. Pécsen 1923-ban nyitotta meg kapuit a Pozsonyból Budapestre, majd ide települt Erzsébet egyetem, és a szellemi központ szerepét vette át. Erre az időre az 1919–21 közötti kivételes helyzet nyomai, melyek arra emlékeztettek volna, milyen pezsgő politikai és irodalmi élet volt három évig a városban, eltűntek.⁴

Az egyetem helyi kulturális és ismeretterjesztő szerepét vizsgálva néhány professzor tevékenysége figyelemre méltó. A bölcsészkar kiemelkedő tehetségű tanára, Thienemann Tivadar mindjárt az áttelepülés évében megindította a *Minerva* folyóiratot, később a *Tudományos Gyűjteményt*. Létrehozta a Danubia kiadót. Felkérte Várkonyi Nándort a XX. századi magyar irodalomtörténet megírására, neves írókat hívott meg a városba. A *Symposion* megjelenésében is jelentős szerepe volt. Felkarolt minden kezdeményezést, s különösen diákjait tudta magával ragadni. Nagyfalusi Jenő, a *Symposion* szerkesztője 1924. november 13-án Juhász Gyulának ezt írta Szegedre:

„... Hála Thienemannnak, a *Symposion* megindult. Mint tetszik látni, egy jottányit sem térünk el tervünktől és álmunktól. . . . Az első kötetben, melynek művészi kiállításáról Th. [Thienemann] kezeskedik, merem állítani — önmagamról természetesen nem szólok — máris nagyjelentőségű cikkek vannak.”⁵

A Pécs iránti elkötelezettség tudata Nagyfalusiban olyan erős volt, hogy még 1927-ben is, amikor a kiadvány újraindításához nyomdát keresett, ezt írta Várkonyinak:

„Tudok egy nyomdát Szegeden, amellyel legjobb összeköttetésem van: korlátlan hitel . . . Átmenjünk? . . . A S. le van a pécsi E-nek kötelezve s ha már Szegeden nyomják s Pesten adják ki, az erős szakítás? Mit gondolsz erről? Én, mielőtt döntenék, természetesen Th-al [Thienemannal] akarom megtárgyalni ezt a dolgot. Az ő tanácsától természetesen függővé az ügyet.”⁶

Az új nemzedék mondanivalóját tükröző önálló folyóirat megjelenése a 20-as évek közepén már nagyon szükségesnek látszott és támogatásra talált. Nagyfalusi nem csatlakozni akart valamely meglévő folyóirathoz, hanem a saját és Thienemann szándékának megfelelő, kizárólag vidéken megjelenő lapot kívánt létrehozni. Elképzeléseiről először Juhász Gyulának számolt be, aki buzdító szavakon túl verseket ígért a lapnak.

³ VÁRKONYI Nándor: *Pergő évek*. Bp. 1976. 220.

⁴ TÜSKÉS Tibor: *A Krónika (1920–21)*. Pécs 1978. c. munkája, valamint BORI Imre: *A szecessziótól a dadaig*. Újvidék 1969. c. kötetének több tanulmánya szolgáltat adatot az időszakhoz.

⁵ PÉTER László: *Juhász Gyula és Nagyfalusi Jenő*. = *Jelenkor*, 1962. 643–650.

⁶ Janus Pannonius Múzeum 66. 1712–43. (Továbbiakban: JPM)

III. A *Symposion*, a szellemi lakoma gondolatát tehát egy Szegedről induló fiatalember, Nagyfalusi Jenő fogalmazta meg és terjesztette barátai körében. Célul tűzte a filozófia és a „tiszta” költészet művelését, terjesztését és a szellemtörténeti módszer alkalmazását az irodalomban. Úgy határozott, hogy folyóirata nem lesz politikai pártok szócsöve, mert az lehetőséget ad a hatalommal való összebékülésre. Nézeteiben harcos demokratának bizonyult, amit későbbi pályafutása is igazol. Egyik levelében — az első szám megjelenése előtt — így ír Várkonyinak:

„Akartam Neked egy hosszú-hosszú levelet írni, melyben mindent megírok, amikről mindig hallgatok és hallgatni fogok. . . . Ugyanis én ép oly fajvédőnek érzem magamat, mint Te. Csakhogy nálam a faj, legalábbis annyira kulturális, mint animális. Én kijelenthetem, egyedüli értelmem, életem és harcom: a magyarság. Ez is volt és marad is. Animális fajvédelem szerintem: kegyetlen földreform, s minden, ami a magyar zsellért elősegíti, ami más történik: az frázis, rossz önérdék és aljas politika. Az angolok a háború alatt hoztak egy olyan törvényjavaslatot, amely szerint ezután házakat fürdőszoba nélkül nem szabad építeni: ez fajvédelem. Ilyenek az én elveim is: ezek nem politikaiak, hogy ez nálunk politika? De ez nem tartozik rám, ha valaha szólnom kell, fogok is szólni. Én tudom, hogy mi teljesen egyetértünk. . . . A másik: ezt merem állítani: soha az életben semmit sem tekintettem eszköznek, csak célnak. A Symposium sem lesz eszköz soha semmire! Ezt nem azért írom le, mert én úgy érzem, hogy védekeznem kell! Csak ebben megvan minden és hogy nálunk minden politika: a Symposium nem lesz az!”

A kiadványt létrehozói folyóiratnak szánták, de anyagiak hiányában mindössze két száma látott napvilágot, 2 verses- és 2 tanulmánykötet. Szerkesztője Nagyfalusi Jenő, kiadója Várkonyi Nándor volt. Az első szám 1925 januárjában, a második 1926 májusában, a két verseskötet 1924-ben, a tanulmánykötetek 1925, ill. 1927-ben jelentek meg.⁸

A folyóirat példányszámára vonatkozóan nem kerültek elő adatok. Valószínűleg nagyon alacsony, 200 körüli volt, mert ma már ritkaságszámba megy, antikvárforgalomban nem szerepel.

A kör tagjai — a szerkesztőt és a kiadót nem említve — Aczél Tivadar, Balogh Károly, Féja Géza, Fettich Nándor, Halász Gábor, Hegyi István, Illyefalvi Vitéz Árpád, Juhász Vilmos, Kecskeméti György és Pál, Kerényi György, Németh Antal, M. Pogány Béla, Várkonyi Hildebrand, Waldapfel József. Közülük csak kevesen jelentek meg a két füzetben.

Az elsőben röviden így fogalmazzák meg szándékukat. „A Symposium a filozófiai kultúra elmélyítésére, a tudományok szellemtörténeti értelmezésére és a tiszta költészet művelésére törekszik.” A másodikban pedig így fogalmaznak: „A Symposium kötetei 1926. őszével folyóirat alakjában folytatják megkezdett munkájukat. E munkának alapja az a törekvés, hogy a filozófiát, a szellemi tudományokat és a költészetet felbonthatatlan egységbe foglalja, mint egyazon értékek háromféle szolgálatát. A Symposium célja az, hogy munkájába belevonja mindazokat, akik a magyar szellem jelen és jövő feladatainak megvalósításán akarnak munkálni.” Évente háromszor kívánják megjelentetni 150—150 oldal terjedelemben, kötetenkénti ára 4, előfizetési díja 10 pengő lenne. A *Symposion* a már említett okok miatt jelent meg Pécsen.

⁷ JPM 66. 1712. 6.

^{8a} A verskötetek: NAGYFALUSI Jenő: *Az Isten derengése*. Szeged 1924, Symposium k., NAGYFALUSI Jenő: *A jegenyék szava*. Szeged 1924, Symposium k. 34.

A tanulmánykötetek: VÁRKONYI Hildebrand Dezső: *Tér és térszemlélet*. Pécs 1925, Dunántúl. 54. (Symposium könyvek 1.), VÁRKONYI Hildebrand Dezső: *Az indukció filozófiája*. Pécs 1927, Karl. 83. (Symposium könyvek 2.)

A kör tagjai Várkonyi, Nagyfalusi, s a meg nem jelentek közül Illyefalvi Vitéz Árpád, Balogh Károly, Kerényi György kivételével nem Pécssett, hanem Budapesten, Szegeden, Esztergom-táborban, Berlinben és Párizsban tartózkodtak. A szerkesztő is mindössze az 1923/24-es tanévet és az 1924/25-ös tanév első szemeszterét töltötte Pécssett.⁹ Nagyfalusi a Kecskeméti-ikrekkel már gimnazista korában Szegeden, Halász Gáborral pedig a budapesti egyetemen ismerkedett meg. Itt került kapcsolatba a Barabásokkal is: Szerb Antallal, Sárközi Györggyel, Juhász Vilmossal, Aczél Tivadarral. 1923-ban, valószínűleg tanárát Thienemannt követve, Pécssett folytatta tanulmányait. Várkonyi Hildebrand 1923–1927 között Pécssett élt, először mint egyetemi magántanár, majd mint az egyetemi könyvtár igazgatója. Bemutatta Nagyfalusinak 1924 őszén ide költöző öccsét, Várkonyi Nándort, akiben barátira talált. Nagy terveiről éjszakába nyúló beszélgetéseken számolt be neki a Korzó kávéház asztalánál. Tájékoztatta arról, hogy Budapesten a nemzedéktársak szervezkednek folyóirat alapítására. Pécsi látogatásaik alkalmával személyesen megismertette a Kecskemétiakkal, Aczállal és Németh Antallal. Megnyerte tervének, pedig Várkonyi Nándor azzal az elhatározással jött vidékre, hogy nem keresi írók ismeretségét, nem kötelezi el magát semerre, hanem kizárólag őskori kutatásainak szenteli idejét. Várkonyi Nándor nemcsak csatlakozott a tervhez, de maga is szerzett híveket megvalósításához. Az ő barátja és egyetemi társa volt M. Pogány Béla. Féja Gézára pedig már 1925-ben felhívta Várkonyi figyelmét Gyergyai azzal, hogy kérjen tőle verset. A levelezés azonban csak 1927-ben indult meg köztük, amikor a *Symposion* már lényegében megszűnt. De a tervet melengette, sőt Féja levelei azt mutatják, mintha nem is Várkonyi, hanem ő sürgette volna inkább a folytatást. Változatos terveket szőtt feltámasztására, ill. a *Híd*-dal való összeolvasztására.¹⁰

Az első kötet 1925. januárban jelent meg. Nagyfalusi Jenőtől, Várkonyi Nándortól versek, Kecskeméti Györgytől versfordítás, Várkonyi Hildebrandtól, Kecskeméti Páltól és Várkonyi Nándortól tanulmányok láttak benne napvilágot. A kötet indító verse, invokáció Kőlcseyhez, a szerkesztő tollából jelent meg:

„Szerelmes árnyék jöjj / Ó jöjj nékem mindennél / Valóbb. Immár / Kévékbe gyült
a nyár / S elbűcsűzött / A fekete földektől. / Ki ellopta a drága / Időt most áll / Az üres
éjben és állnak / Nemzetek is hangtalanul / A tél sírja előtt. / Ki mint vet úgy / Arat ó
nézz / Végig az üres / Hazában s könnyedet / Ejtsd ó / Mert Istentől a lét / S a nemzetek
keztől / Az örökkévalóság. . . .”

A szaggatott ritmusú, széttördelt sorok fokozzák a mondanivaló segélykérő vallomását. PREGNÁNS példája az 1921 utáni tudati-érzelmi meghasonlásnak.

⁹ 1925. januártól már Budapestről, ill. Szegedről levelez Várkonyival.

¹⁰ Féja Géza levelei Várkonyi Nándorhoz: JPM 66. 1530. 3.; 1927. júniusi levél: „. . . Sokat gondolok a Symposion feltámasztására. Ilyen módon: 1. 10–15 alapító tag megindítja, évente kétszer jelenik meg, . . . 2. a költségek egyenletesen oszlanak meg az alapító tagok között, . . . 3. a meghívott tagok a munkatársak, velük szemben: szabadkéz. 4. politikamentesség, abszolút függetlenség”. — 1928. október, JPM 66. 1530. 19.: „A Symposion ügyében még nem tudtam beszélni Nagyfalusival. Kérj kérlek ajánlatot egy 6 éves Nyugat formátumú 300 példányos antológiára. Majd beszéljek a volt Symposionnal, hogy van-e kedvük. Sajnos az emberek hozzászórtak a csendes semmittevéshez. A generációnk az előzőn akar elősködni, nem mert a saját lábára állni, pedig az lesz ennek a hatása, hogy csúnyán félreállítják. . . . Még megpróbálkozom a Symposionnal, s ha ez sem megy, akkor ne menjen, akkor okosabbat nem mondhatok.”

A másik vers — a Monte Alvernón — érdekessége, hogy Várkonyi Nándor írta, aki a későbbiekben csak prózával jelentkezett. Erős intellektuális ihletű, új szókapcsolataival az expresszionizmus jegyeit mutató vers.

Kecskeméti György Stefan George-verseket fordított a kötet számára. George a nagy formaművészek közé tartozik, s átültetésére is csak hasonló képességűek vállalkoztak. Ezért is külön figyelemre méltó Kecskeméti ifjúkori teljesítménye.

A szám gerincét a filozófiai munkák adják: Várkonyi Hildebrand Szent Tamásról, Kecskeméti Pál Kantról írt tanulmánya. Várkonyi Hildebrand itt megjelent munkáját — ezzel a címmel és terjedelemben — máshol nem közölte. Jóval idősebb a csoport tagjainál, a tanáruk volt, így szereplése inkább gesztus, amellyel a fiatalokat kívánta támogatni és törekvésük színvonalát minősíteni. A Kant-tanulmány Kecskeméti Pál doktori disszertációja volt.

Még egy tanulmány jelent meg e számban, Várkonyi Nándor írta a francia szellemről. Fiatalos lendülettel s igazának megingathatatlan hitével bizonyította, hogy a francia szellem egyetlen mozgatórugója a ráció és termékenyítő műsája a szisztéma. Az ész, a szabály, a dogma uralma húzódik végig irodalmán a középkortól napjainkig. „A simplex értelmi munkával nehezen fogható, a rendbe nem szabályozható, az általános törvényen kívül esőt a francia szellem úgy veti ki magából, mint a test a mérget. . . . A lényeg a forma által hat rá. A befejezett forma az ő szemében föltétlenül befejezett egésznek takar, viszont a formátlan igazságot a nemlétezők közé sorolja.” Szerinte a francia irodalom ezért világos szerkezetű, de nélküli a fantáziát, a romantikát, a misztikumot. Röviddel a megjelenés után két kritika jelent meg az első kötetéről. Juhász Gyula lelkes méltatása egyaránt szól a kísérletnek és a produkciónak:

„Valóban gazdag symposion, dús és komoly lelki lakoma az, amelyet ők nyújtanak, különösen ma, amikor a szellemi és erkölcsi anarchia fájdalmas üressége és sivársága mered ránk mindenfelől. A Symposium első száma több, sokkal több, mint biztató ígéret: érett gyümölcsöket bőven találunk benne, a költői és a tudományos részben egyaránt. Nagy és tiszta öröm: végre fiatalokat látni, akik áhitattal és felkészülten indulnak el a költői szent hegyre és a gondolatok dantei erdejébe. Vigasztalást és reménységet hoznak ők ebbe a vigasztalannak és reménytelennek tetsző világba, amely a kultúra romjain a civilizáció felhőkarcolóit emelgeti és a szabadság és szépség kristálypalotái helyett a vásári ügyesség és a meddő erőlködés bérkaszárnnyait . . . és kettős öröm, hogy magyar ez az új vidéki, de a mai fővárosi nivót magasan meghaladó folyóirat. . . . Pécs egyeteme, ez az erős és termő Alma Mater a ringatója az új művészi és tudományos vállalkozás bölcsőjének.”

Dicséri Nagyfalusi verseit, Kecskeméti György Stefan George fordítását, Kecskeméti Pál tanulmányáról az a véleménye:

„Az az érzésünk, hogy a korán elhunyt Zalai Béla után ez a fiatal magyar bölcselkedő lesz hivatott új utakat mutatni a magyar filozófiában, amely még mindig a jövő zenéje . . . Minden pártolást és elismerést megérdemel ez az öntudatos és céltudatos ifjú gárda.”¹¹

Gyergyai Albert a *Nyugatban* nem az egész számról, csupán Várkonyi Nándor tanulmányáról ír kritikát. Elnagyoltnak és egyoldalúnak tartja, mert figyelmen kívül hagyja a francia irodalom abszolút világirodalmi értékeit.¹²

¹¹ JUHÁSZ Gyula: *Symposion*. = Szeged 1925. 1. 18 : 5, *Összes művei*. Bp. 1969. 6. köt.

Várkonyi *Nyugat*-beli válasza után levélben folytatják a véleménycserét.

„Kissé groteszk és fényűző dolog talán Pannoniában hadakozni a francia v. a német szellem lényegéről, Pannoniában, ahol máma a magyar írók és folyóiratok, magának az irodalomnak léte forog kockán [!] — nem találja? Ami a Symposiumot illeti — eddig csak két előfizetőt tudtam szervezni, a harmadikkal — az Eötvös Collegiummal — most tárgyalok. . . . Ebben a legelső számban sok szépet és értékeset találtam, így pl. Nagyfalusi Jenő verseit és az Önét is, aztán Hildebrand Szent Tamását (bár ott, az egész csak bevezetőként hatott, s az olvasó többet várt), a Stefan George-fordítások gyöngék, de értem: programnak kellettek”

— írja Gyergyai.¹³

Bár az előzetes propaganda, előfizető-gyűjtés elmaradása miatt a *Symposion* számai nehezen keltek el, ahova eljutottak kedvező fogadtatásban részesültek. Várkonyi az előbbi kritikára válaszolva kezdett levelezni Gyergyaiával és kapcsolatuk barátsággá erősödött. Gyergyai 1926 márciusában tájékoztatta a pesti irodalmi eseményekről. Levele kulcs a *Symposion* iránt mutató hirtelen érdeklődés megértéséhez:

„Itt Pesten egy koncentrációs kísérlet történt, minden Nyugat-utáni irodalmi erő egybefogására, egy évkönyv, később folyóirat keretében, de mivel mindenki csak a maga barátaival hajlandó együttműködni és az egyes kávéházak kölcsönösen lenézik egymást, amellet egynemely alanyi költő — szelid rajongók! — diktatorikus hatalomra törekedett, holott egy új megmozdulásnak — sokunk szerint — csak úgy van értelme, ha a teljes szabadsággal és minden valamire való erő egybeterelésével indul meg — egyelőre el kell ejteni ezt a tervet.”¹⁴

Nemsokára ezután, 1926. április közepén Nagyfalusi lelkesen írja Pestről barátjának, hogy hallatlanul nagy az érdeklődés a fiatalok körében a *Symposion* iránt:

„. . . meglepődsz, ha leírom, hogy ki mindenki jelentkezett munkatársnak. A legközelebbi, ha isten segít folyóirati szám lesz. Eddig a következők jelentkeztek: Fettich Nándor: Szittya ősművészet, Juhász Vilmos: Magyar századok, Waldapfel: Balassi, Szerb Antal: Kármán és a magyar szentimentalizmus, Németh Antal: Vörösmarty, Kecskeméti Gyuri: Arany, Juhász Gyula: Tömörkény (?), Kelemen Andor: Erdélyi kultúrkapcsolatok, Szabolcsi Bence: Régi magyar zene. Van új szépírónk: Hegyi István. Szegedi lehet. Elbeszélésének címe: Napraforgó kisasszony. Mint hallám Sárközi is óhajtott symposionolni. Szóval, van valami, mint látod.”¹⁵

A második kötet több mint egyévi szünet után 1926 májusában jelent meg. Ez már sokkal jobban szerkesztett, terjedelmesebb — 12 íves —, és tartalmilag jelentősebb. Nagyfalusi versein és Kecskeméti György versfordításain kívül Kecskeméti Györgynek egy novellája jelentette a szépirodalmi részt. A tudományosat az alábbi művek képviselték: Várkonyi Nándor: Claudel, Halász Gábor: Berzsenyi lelkivilága, Szerb Antal: Stefan George, Kecskeméti Pál: A helyesről és a helytelenről, Németh Antal: A mai dráma, Juhász Vilmos: Az őskultúra szelleme és Nagyfalusi: Juhász Gyula költészete. Két szobor-reprodukció is volt benne Beöthy Istvántól, külön táblán, képzőművészeti mellékletként. Kecskeméti György Hölderlin: Menon panasza Diotima után c. versciklusát fordította le. Nagy vállalkozás egy fiatalember számára és

¹² GYERGYAI Albert: *Francia hadjárat*. = *Nyugat* 1925: 496–500.

¹³ JPM 66. 1564. 1.

¹⁴ JPM 66. 1564. 11.

¹⁵ JPM 66. 1712. 12.

felfedezés is, hiszen a 40-es évekig nem jelent meg Hölderlin-kötet magyarul. Kecskeméti György az elsők között volt, akik felismerték a német költő képi, nyelvi gazdagságát és megkísérelték műveit magyarra átültetni.

Tőle jelent meg e számban az „Isten embere” c. bibliai tárgyú novella. Hatalmas műveltségét csillantja benne fel.

Várkonyi Nándor Claudel az első tanulmány a francia költőről magyarul — leszámítva Eckhardt Sándornak az *Új Nemzedék*ben 1921-ben megjelent írását —, olyan időpontban, amikor még nem nagyon ismerték nálunk.¹⁶ Természetesen csak azok értékelhették, akik franciául tudtak, mert a tanulmány az eredeti szöveget elemzi és nem ad műfordítást.

Halász Gábor: Berzsenyi lelkivilága címen a felvilágosodás hatását vizsgálja a költő munkásságában. Későbbi tanulmányainak minden erénye megtalálható benne, lényeglátás, összefogottság és jó stílus. Szerb Antal doktori diszertációja Stefan Georgérről ugyancsak itt jelent meg először.¹⁷ Kecskeméti Pál a helyesről és a helytelenről értekezik filozófiai tanulmányában.

Németh Antal az európai drámának a századfordulón kezdődő hanyatlásáról és válságáról ír. Véleménye szerint a dráma emberi és társadalmi létalapja, a hit és az erkölcs összeomlott, ezért a klasszikus értelemben vett sors-konfliktus már nem lehet tárgya a drámának. A modern drámaírók műveit vizsgálva úgy látja, hogy a huszadik századi drámai műforma nem más, mint „szüggesztív közvetítési lehetőség aktuális emberi programjuk kinyilatkoztatására”. Az új dráma tehát nem lehet tragikus, csak legfeljebb drámai. Véleményét George Kaiser, Paul Ernst, Ernst Toller drámáira alapozza, de a figyelme Luigi Pirandello és Paul Claudel munkásságára is kiterjed.

Juhász Vilmos: Az őskultúra szelleme c. írásában a nyugati keresztény vallás keleti gyökerét mutatja ki. A tanulmányban megkísérelte felvázolni az őskori társadalmak mítoszainak tipológiáját. Az e tárgyról később megjelent monográfiájának alap gondolata itt olvasható először.

Nagyfalusi Jenő Juhász Gyuláról készült írása inkább tiszteletadásnak tekinthető, mintsem helytálló tanulmánynak. Nagyfalusi gimnazista korában már nyilvánosan megvédte Juhászt,¹⁸ a versein keresztül talán most is ezt akarta tenni. Csak ezzel magyarázható ugyanis az elvei miatt meghurcolt költő nagyon is világos mondanivalójának szándékos félreértése. A Tápai Krisztust annak igazolására idézi, hogy benne „megjelenik a magyar Krisztus”, a „falusi szent”, ki egy az ő szelíd földi népével, de egy és ez a lényeges vonása, a magyar földdel is, s így Juhász „magyar Krisztusában” Isten, nép és természet sajátos panteizmusban jelenik meg. E panteizmus gyökere istenes népünkben rejlik, amelynek élete a természetre fonódik és mégis Isten szerint folyik le.

A második kötetről Jemnitz Sándor írt a *Népszavában*.¹⁹ Véleménye szerint a „Symposion fiatal írógárdája egészséges irányzatú szellemi egységről, ro-

¹⁶ Paul Claudeltől magyarul 1913-ban Szép Ernő fordításában jelentek meg versek a *Nyugatban*. Ugyanott és ugyanabban az évben Lesznai Anna és Kaffka Margit fordításában a *Hetedik nap pihenője* c., majd 1925-ben Gyergyai Albert fordításában a *Violaine* c. színműve. Várkonyi a tanulmány megírása idején Nagyfalusitól is kért eredeti Claudel-műveket, aki Birkás Géza francia professzort ajánlotta Pécssett

¹⁷ Később a *Gondolatok a könyvtárban* c. kötetben 1946-ban és 1971-ben. Stefan Georgéről ezt megelőzően csak Thuróczy-Trostler József írt a *Nyugatban* 1921-ben

¹⁸ Délmagyarország 1919. 5. 8.

¹⁹ JEMNITZ Sándor [Cím nélkül.] = Népszava 1926. 7. 31.

kongonđolkodásról tesz tanúságot. . . . A szemfényvesztő stílusgyártás hiánya, a tárgyilagosan letompított gesztus, és a felelőtlen nagyotmondás elkerülése az, ami általános elméleti kísérletezésektől hasznosabb részletkérdések felé forduló dolgozataikat rokonszenvessé teszi.” A szemfényvesztő stílusgyártás-kifejezésben nem nehéz felismerni az avantgarde törekvések elutasítását, és ezzel az elismerő kritika sokat veszít értékéből.

A második szám végén bejelentik a szerkesztők, hogy a kiadványt folyóirattá alakítják át, s továbbá, hogy kik és mit fognak a következő számokban közölni. A terv azonban nem valósult meg, mert még az első füzet nyomdai költségeit sem tudták megfizetni, aminek a fejében Várkonyi Nándor lektori díját tartotta vissza a nyomda. Sürgető leveleire inkább csak biztatás, semmint pénz érkezett a kör tagjaitól.

Ebben az időben a munkatársak közül Pécssett már csak Várkonyi Nándor maradt. Bár az idézett levelek tanúsága szerint a folyóirat tervét és pécsi megjelenését nem adták fel, a csoport összefogására nem volt már meg a reális lehetőség.

A nemzedék tagjai egy ideig tartották egymással továbbra is a kapcsolatot, de útjaik lassan szétváltak, ők maguk „felnőttek” lettek. Kezdő lépéseiket az irodalomban a *Symposion* segítségével tették meg, melynek két kötete hiteles dokumentuma a háborút közvetlenül követő években jelentkező fiatalok lelkiállapotának.

IV. A *Symposion*-gondolat és kör csaknem öt évig, 1924–28 között létezett. Ez alatt az idő alatt a társadalmi változások elmélyültek, ugyanakkor az irodalomban konzolidációs folyamat ment végbe. A húszas évek első éveinek némasága, majd néhány óvatos próbálkozás után az évtized második felében hirtelen szellemi felgyorsulás tapasztalható. Míg 1921–25 között új lapként a *Magyar Írás*, a *Minerva*, a *Független Szemle*, a *Kékmadár*, az *Auróra* és a *Symposion* első kötete jelent meg, addig csak 1926-ban, egy év alatt a *Dokumentum*, a *Pandora*, a *Széphalcm*, a *Debreceni Szemle*, a *Híd*, a *Symposion* második kötete, a *Szintézis* és a *Forrás*-antológia.

A *Symposion* nem tudott lappá válni, a fővárostól távol irodalmi csoporttá szerveződni és fennmaradni: a tehetséges fiatalokhoz kötött egyetemi lapok sorsára jutott. A háború utáni nemzedék tagjainak az útjai szétváltak és a húszas évek végére nagy vonalakban kirajzolódtak a később megerősödő népi-szociográfiai-újklasszicista-urbánus írócsoportok körvonalai.

HUBER, FRAU KÁLMÁN

Das Symposion und sein Kreis (1924–1928)

Nach dem ersten Weltkrieg gab es ein gewisses Geistesleben, neben Budapest, nur in den Universitätsstädten. Zu Pécs (Fünfkirchen) wurde die von Pressburg übersiedelte Universität 1923 eröffnet, die in kurzer Zeit das kulturelle Zentrum Transdanubiens wurde. In ihrem Kreis wurden Zeitschriften begründet und Kreise organisiert. Zu diesen gehörte auch die Zeitschrift *Symposion*, die sich das Ziel setzte, die Philosophie und die reine Poesis zu kultivieren. Sie wollten eine Zeitschrift gründen, aber zwischen 1924 und 1927 erschienen insgesamt nur zwei Verbände und zwei Studienbände. Der Redakteur war Jenő Nagyfalusi, der Herausgeber Nándor Várkonyi. Unter den Gliedern des Kreises waren solche Personalitäten, die später namhafte Schriftsteller oder Gelehrte wurden, z. B. Géza Féja, Gábor Halász, Vilmos Juhász, György Versényi, Antal Németh, Hildebrand Várkonyi, József Waldapfel. Obwohl die Aufnahme der Publikation nicht ungünstig war, gelang es ihr doch nicht eine Zeitschrift zu werden: sie musste das Schicksal der Universitätszeitungen der begabten Jungen erleiden.